

СЕКЦІЯ № 7: РОЗБУДОВА СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

Шевченко Л. С., д.е.н., проф.,
НУ «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
кафедра економічної теорії

БЕЗПЕРЕРВНІСТЬ ЯК ОСНОВНИЙ ПРИНЦИП РЕФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Концепція безперервної освіти виникла на Заході в 1960-х рр. і стосувалася спочатку освіти дорослих. Однак уже в 1965 р. П. Ленгранд представив більш глибоке розуміння безперервної освіти як системи освіти, донавчання і професійного вдосконалення, пов'язаних із розширенням, оновленням та актуалізацією професійної кваліфікації, створенням умов повного розвитку здібностей людини впродовж життя. У 1974 р. безперервну освіту ЮНЕСКО визнав основним принципом реформування освіти [1]. У 2003 р. на Берлінській конференції міністрів освіти країн – учасниць Болонського процесу розвиток безперервної освіти було включено до цілей формування загальноєвропейського освітнього простору.

Основними ознаками безперервної освіти є можливість здобувати освіту:

1) протягом усього життя з метою покращення знань, навичок і компетентності, а головне – мати перспективи зайнятості;

2) послідовно на різних її рівнях (дошкільна; початкова загальна; базова загальна; повна загальна середня освіта; професійно-технічна та вища освіта; аспірантура; докторантура) з урахуванням спадкоємності між ними;

3) відповідно до професійних інтересів (галузева структура освіти охоплює педагогічну, військову, медичну, сільськогосподарську, будівельну, економічну, юридичну освіту та інші галузі) та перспектив регіональної мобільності тих, хто вчиться;

4) у різних формах. Розрізняють: *формальну* освіту, по завершенню якої видається загальновизнаний диплом або атестат; *неформальну* освіту, яку здобувають в освітніх установах (відкрита або дистанційна освіта за окремими програмами), клубах, гуртках, під час тренінгів, навчання на підприємстві, занять з репетитором без видачі освітнього документа; *інформальну* освіту під час спілкування, читання, відвідування установ культури, навчання на своєму та чужому досвіді не обов'язково спрямованого характеру.

У суто професійному сенсі безперервна освіта складається з базової та додаткової професійної освіти. Остання орієнтується на дорослих і включає: а) додаткову професійну освіту у ВНЗ (навчання другій спеціальності) або корпоративних університетах; б) освіту, спрямовану на адаптацію та реабілітацію соціальних і професійних груп, які нездатні самостійно пристосуватися до швидких змін соціального середовища, не мають доступу до формальної системи професійної освіти, що створює для них загрозу десоціалізації; в) освіту відповідно до індивідуальних освітніх потреб громадян, наприклад, мовну підготовку, отримання психологічних, культурологічних та інших знань, комунікативних навичок тощо [2; 3]. Утім, як слушно зазначає Бугаков І.А., ключова ідея безперервної освіти – ідея *розвитку*, розкриття індивідуального творчого потенціалу, вдосконалення людини впродовж усього її життя, формування мотивацій до праці, причому не як засіб вимушеного збереження конкурентоспроможності, а як наслідок природного прагнення людини, посиленого системою освіти. Втрата в освіті ідеї розвитку як самоцінності, зведення освіти тільки до засобу досягнення матеріальних благ лежить в основі сучасної кризи освіти [4].

Підкреслимо, що навчальна діяльність у системі освітніх закладів не є безперервною у прямому значенні: вона поновлюється тоді, коли з'являються нові освітні потреби. В основі цього процесу лежать процеси старіння знань. Підраховано, що щорічно оновлюються 5 % теоретичних і 20 % професійних знань. У США використовують спеціальну одиницю вимірювання старіння знань фахівця – період напіврозпаду компетентності, тобто її зниження на 50 % в результаті появи нової інформації. Зараз за багатьма професіями він настає менш ніж за 5 років, тобто раніше, ніж закінчується здобування вищої освіти у ВНЗ. Швидкі зміни у технологіях і методах роботи вимагають від людей оновлення своїх знань. Людина, неспроможна постійно вчитися, не може бути конкурентоспроможною на ринку праці.

Відповідну специфіку мають і інвестиції в освіту. З одного боку, віддача від них залежить безпосередньо від терміну, що залишився до закінчення працездатного періоду життя людини: чим раніше зроблені інвестиції в людину, тим довше вони принеситимуть віддачу. Однак тривалість періоду окупності інвестицій в освіту повинна відповідати періоду *морального старіння набутих професійних знань* у відповідних галузях науки і техніки, після чого необхідна перепідготовка працівників. З другого боку, відповідно до теорії «втрачених заробітків», здобування будь-якої освіти не дозволяє працювати в режимі повного робочого дня і

призводить до зменшення заробітків. Тому для окремого працівника безперервна освіта стає економічно доцільною, якщо його дохід після чергового навчання починає суттєво перевищувати інвестиції на це навчання. Для роботодавця або держави, які інвестують у навчання, потрібно, щоб зростала продуктивність праці. Для суспільства важливі не тільки економічні, а й соціальні результати.

Актуалізується і проблема джерел інвестування в освіту. Прихильники політики «розподілу витрат» на освіту стверджують, що в міру зростання рівня освіти приватний ефект навчання стає більш значущим порівняно із суспільним ефектом. Особливо це стосується вищої професійної освіти, яка належить до суспільно-приватних благ. Її характеризують: 1) висока конкурентність абітурієнтів при вступі до ВНЗ; 2) низька виключність людини (студента) зі споживання освітньої послуги; 3) дедалі більша орієнтація пропозиції освітніх послуг на індивідуальні потреби їх споживачів. Отже, витрати на вищу освіту мають складатися із суспільних (державних) і приватних. Державним фінансуванням повинні покриватися лише ті соціальні потреби, у фінансуванні яких окремі особи не мають чітко визначених приватних вигод: утримання армії, правоохоронних органів, фундаментальної науки, підтримка бідних, охорона довкілля тощо. Одержання знань понад цей стандарт має фінансуватися батьками студентів. Аналогічні підходи панують і стосовно додаткової професійної освіти. Якщо спочатку в країнах ОЕСР дотримувалися думки, що вона має відбуватися за рахунок державного фінансування (концепція «соціального попиту»), то на початку 1990-х рр. відбувся перехід до ідеї спільної відповідальності уряду, роботодавців і здобувачів освіти за підвищення освітнього рівня населення (концепція «індивідуального попиту»).

В Україні створення сучасної системи безперервної освіти, підготовки і перепідготовки професійних кадрів визнано одним із першочергових завдань забезпечення конкурентоспроможності економіки України на період 2013-2020 рр. Безперервним навчанням планується охопити близько 60 % населення. Проте функцію «навчання впродовж життя» виконує в основному система післядипломної освіти. Причому до постіпного підвищення своєї кваліфікації схильні лише найбільш освічені працівники, які й самі готові платити за навчання, і користуються більшою підтримкою роботодавців. І якщо розвиток безперервної освіти буде відбуватися на суто ринкових засадах, можна очікувати поглиблення соціальної нерівності в суспільстві.

Література:

1. Тягушева, О. Г. Необхідність та перспективи безперервності освіти як принципу освітньої політики України [Електронний ресурс] / О. Г. Тягушева. – Режим доступу : http://www.archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Trpdu/2008_3/doc/3/30.pdf
2. Карпенко, М. М. Перспективи реалізації в Україні концепції освіти протягом життя: чинники і механізми [Електронний ресурс] / М. М. Карпенко. – Режим доступу : http://www.archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Sp/2011_4/045-051.pdf
3. Ключаров, Г. А. Дополнительное профессиональное образование: особенности, эффективность, перспективы [Текст] / Г. А. Ключаров // Социологические исследования. – 2010. – № 2. – С. 83-91.
4. Бугаков, И. А. Развитие как сущность непрерывного образования [Электронный ресурс] / И. А. Бугаков. – Режим доступа : <http://www.litu.ru/bugakov16.doc>

**Чуприна О.О., к.е.н., доц.,
НУ «Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
кафедра економічної теорії**

ОБҐРУНТУВАННЯ ОПТИМАЛЬНИХ МЕЖ СОЦІАЛЬНОЇ НЕРІВНОСТІ

Існують два основні методологічні підходи до тлумачення природи соціального розшарування: функціональний та конфліктний.

Теорії функціоналізму базуються на положенні про природність, немінучість, справедливість та необхідність соціальної нерівності. Це пояснюється наявністю різноманітних соціальних ролей, які мають для суспільства різну значимість та для виконання яких необхідні різні здібності та витрати зусиль. Тому виконавці цих ролей заслуговують на різну за розміром винагороду. Представники цього напрямку, Е. Дюркгейм, Т. Парсонс, К. Девіс, У. Мур та інші, наголошують на необхідності соціальної нерівності для забезпечення ефективного функціонування будь-якої суспільної системи [1, с. 77-79]. Недоліками функціонального підходу є відсутність пояснень: по-перше, диспропорцій між суспільним значенням окремих ролей та їх винагородою; по-друге, сутичок та боротьби інтересів між представниками різних суспільних груп, особливо зважаючи на те, що такі протистояння іноді набувають вибухового, деструктивного характеру, обумовлюючи зворотний рух суспільного розвитку.